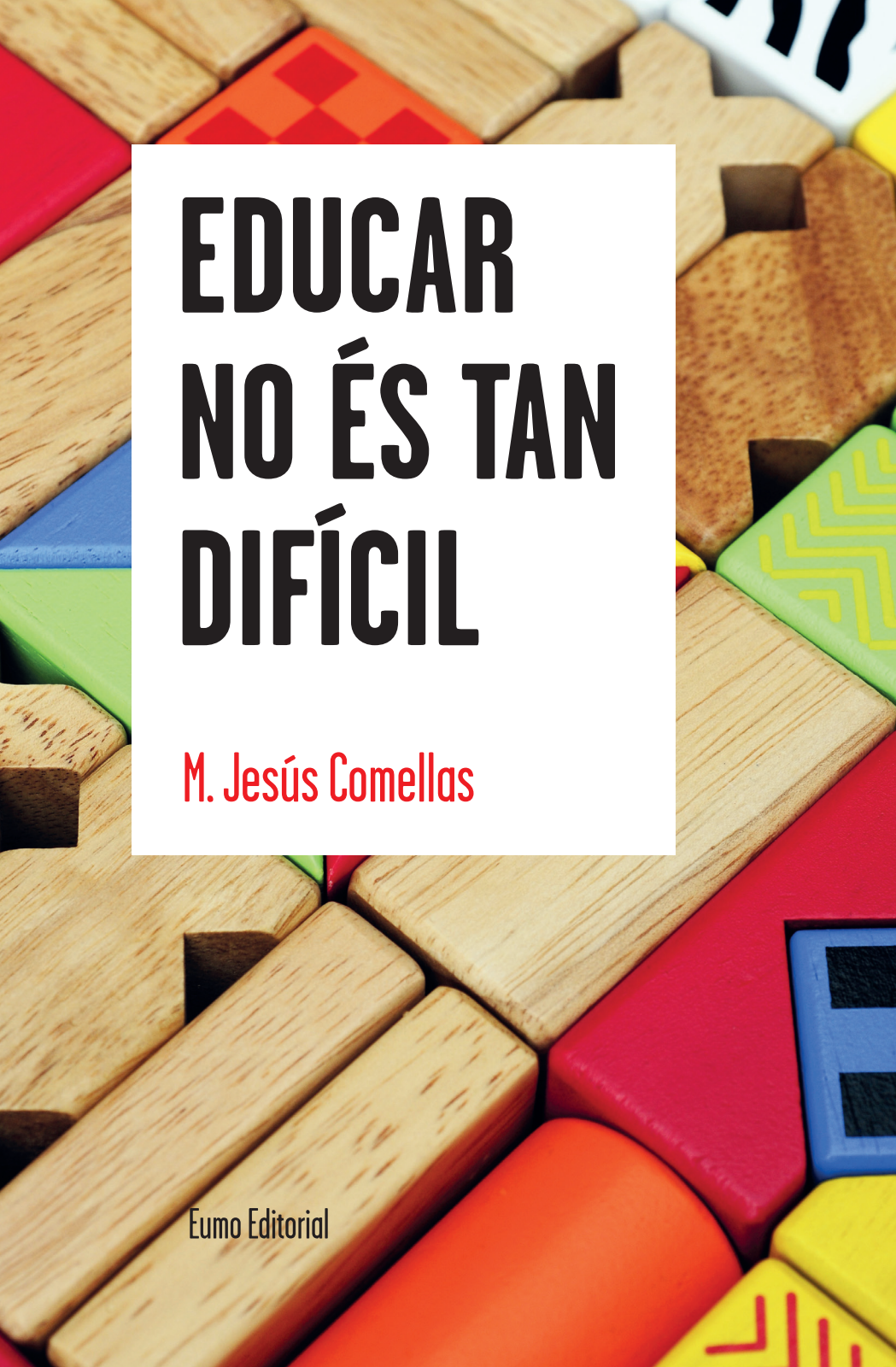

EDUCAR NO ÉS TAN DIFÍCIL

M. Jesús Comellas

Eumo Editorial

M. JESÚS COMELLAS

EDUCAR NO ÉS TAN DIFÍCIL

Eumo Editorial

Biblioteca de la Universitat de Vic. Dades CIP:

Educar no és tan difícil / M. Jesús Comellas

p. ; cm. – .-(Punts de vista)

ISBN 978-84-9766-517-9

I. Títol II. Col·lecció 1. Educació familiar 2. Infants – Criança

371.018.1

© 2014, Maria Jesús Comellas
© d'aquesta edició: Eumo Editorial
C. de Perot Rocaguinarda, 17. 08500 Vic
www.eumoeditorial.com - eumoeditorial@eumoeditorial.com
—Eumo és l'editorial de la Universitat de Vic—

Primera edició: maig de 2014

Foto de la coberta: © Sean Gladwell
Disseny de la coberta: Eumogràfic

Maquetació: Ormobook
Imprès a Limpergraf

Dipòsit legal: B. 6.209-2014
ISBN: 978-84-9766-517-9

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).
Tots els drets reservats.

ÍNDEX

Els infants: ara, abans i sempre 7

I Unes primeres idees generals 13
1. Hem de viure i ensenyar a viure 15
2. Tenim molta experiència i la podem compartir . . . 20
3. També hi ha professionals al nostre costat 25
4. Una dosi d'humor ni que sigui petita? 32
5. Som adults i assumim el paper 37

II La família: el millor lloc per estar 46
1. Vincles afectius imprescindibles 48
2. Bon ambient en les relacions de casa 56
2.1. La frustració ens espanta? 60
2.2. Les emocions ens desorienten? 64
3. Sí, és clar! Com que manes tu… 70
3.1. Parlem de normes i límits o, millor, de criteris? 77
3.2. I què passa si no ho fan? Les conseqüències . . 81
4. La protecció en el punt just: entre l'exigència i la flexibilitat 86
4.1. Sobreprotecció, no gràcies 89
4.2. Però què faran si no els ajudem? 94
5. La sobreprotecció és cosa dels avis i les àvies 97
6. I trobem temps per parlar, llegir, explicar contes i jugar 104

III Però com afrontem el dia a dia? 110
1. No ens despistem perquè estem educant 112
2. Participació i col·laboració. Jo ho faig més ràpid i millor 117
3. Autonomia. Per què cal? 124
3.1. Ja hem arribat als hàbits 130

4. Doncs no calen càstigs. Potser cal aprendre com prendre decisions 140
5. Anar pel món amb seguretat implica maduresa? . . 146

IV Com creix la canalla. Idees per al dia a dia 151
1. Entre el despertar i l'autoafirmació (de 0 a 6 anys) . . 158
1.1. Perfil de l'edat i idees educatives 159
1.2. Reaccions freqüents. Interpretacions i temors . . 171
1.3. Síntesi i algunes idees 174
2. Que gran que sóc. Satisfacció de créixer (de 6 a 12 anys) 176
2.1. Perfil de l'edat i idees educatives 177
2.2. Reaccions freqüents. Interpretacions i temors . . 183
2.3. Síntesi i algunes idees 184
3. I això com s'acaba? Neguit pel canvi (de 12 a 14 anys) 187
3.1. Perfil de l'edat i idees educatives 188
3.2. Reaccions freqüents. Interpretacions i temors . . 194
3.3. Síntesi i algunes idees 195
4. Si us plau, ja no sóc una criatura (de 14 a 18 anys) . . 197
4.1. Perfil de l'edat i idees educatives 198
4.2. Reaccions freqüents. Interpretacions i temors . . 206
4.3. Síntesi i algunes idees 208
5. Ja he entrat en el món adult (més de 18 anys) 211
5.1. Perfil de l'edat i idees educatives 212
5.2. Reaccions freqüents. Interpretacions i temors . . 218
5.3. Síntesi i algunes idees 218

Per acabar... Una altra mirada 220

I

Unes primeres idees generals

En aquest bloc es planteja tan sols el punt de partida de la mirada familiar en relació amb l'educació.

Hi fem una petita reflexió relacionada amb el malestar familiar, que es deriva de la pressió que des de fa temps rep la família, i sobretot les demandes i els judicis de valor que se li exigeixen sense pensar que, si bé és cert que cal parlar d'educació, i que en molts moments les reaccions infantils i adolescents no són apropiades, el repte no és només de la família, sinó de tots els col·lectius que hi tenen responsabilitat.

També és cert que el ritme de vida i la idea que tot cal resoldre-ho immediatament provoca més impaciència de la necessària. Cal temps per pensar i caldrà, ben segur, establir prioritats per tal que les criatures, de mica en mica, puguin créixer i assumir la maduresa necessària.

La natura és sàvia i ens dóna força informació. Oi que les dents definitives surten entre els cinc i els vuit anys encara que afartem de calç els infants, i que les oliveres necessiten trenta-cinc anys per assolir la maduresa i regar-les en excés no n'avança la floració? Doncs la canalla també necessita temps, i tot el que sigui pressionar-la i atabalar-la no fa sinó que emmalaltir i descompensar el seu procés.

Nosaltres, possiblement, també podem establir una prioritat pel que fa a les urgències, amb la intenció de viure millor el present, i sobretot hem de procurar deixar de sentir o de viure malament alguns comportaments infantils que ens obliguen i ens desestabilitzen.

És important valorar l'educació com una globalitat, ja que, si no, ens aboquem a prendre decisions precipitades sota una mirada extremament clínica, a fer diagnòstics poc afinats i, en conjunt, a recolzar-nos en els recursos externs i en la farmacologia. Cal que ens aturem, primer, i que valorem quines són les necessitats de la criatura, segons l'edat i el tarannà, amb l'objectiu de proporcionar-los les informacions educatives més clares i naturals per al seu desenvolupament.

El repte és prou gran i els temps massa diferents per fer anàlisis i comentaris massa simples.

1. Hem de viure i ensenyar a viure

Per què, a tot arreu on es parla de la canalla o de l'adolescència, la família sempre és el centre de totes les demandes i sovint també de les crítiques, especialment quan es fa referència a les conductes, respostes o temes relacionats amb la salut, com ara els trastorns alimentaris?

Això té una certa lògica perquè l'educació comença a casa, que és on arriba la criatura i el lloc on les relacions assoleixen una intensitat i una durada superiors, i on els vincles tenen una força que no es dóna en cap altre àmbit.

Tenir aquest protagonisme com a família ja ens agrada, per descomptat! Volem ser el lloc de privilegi amb més sentit per a la canalla, el lloc on es trobin millor i on es puguin sentir importants.

Amb tot, aquesta importància comporta, també, unes exigències, que evidentment acceptem de grat. Però, per què en molts moments ens fan sentir malament?

Massa sovint sentim que es fan demandes a la família; que aquesta rep una pressió i s'ha de sentir dir uns comentaris des de fora, des de les mirades professionals, que no consideren prou com són les persones que formen la família, ni les seves necessitats, ni sobretot tampoc les possibilitats personals, laborals, de salut, etc. que tenen. I és que mai no hem d'oblidar que «cada família és un món».

Certament, hi ha responsabilitats i actuacions que són innegociables i que la família ha de resoldre, però no tot allò que se li demana ho és. D'altra banda, tampoc no cal fer les coses d'una mateixa manera ni viure-les idènticament, per això és necessari tenir present que, massa sovint, es valora com un factor negatiu el fet que la família no hi respongui o ho faci de manera diferent de la que es proposa.

Cal, per tant, una mica de calma i sobretot no perdre de vista quin és el paper fonamental de la família, el seu

dia a dia amb criatures de diferents edats, necessitats i demandes, a fi de poder entendre moltes de les situacions que viuen i moltes de les reaccions que tenen i, conseqüentment també, el que fan, el que poden fer i sobretot allò que han de fer des de casa.

Hi ha una dita popular que diu que «per la vida es perd la vida» que té molt sentit. Només cal que observem la planificació del dia a dia d'una família, les seves previsions, per adonar-nos que, al final de la setmana, aquesta planificació s'haurà hagut d'alterar. La vida quotidiana s'encarrega de destarotar les previsions i obliga a activar la capacitat de reacció, a posar en marxa una de les habilitats i competències més importants del grup familiar: la readaptació.

Viure amb canalla el dia a dia posa a prova la nostra capacitat de resoldre amb rapidesa —unes vegades amb reflexió i unes altres amb improvisació— totes les situacions que no han estat planificades i que són molt més urgents. Quin aprenentatge tan interessant! És un repte real i cert. Tot d'una, «les urgències passen davant de les situacions que valoràvem com a importants», perquè si bé la família té previst un cert control de les coses, una manera de mantenir un ordre, d'aconseguir una certa seguretat, sobtadament apareixen les urgències que ens privaran de fer les accions quotidianes: anar a comprar, anar a una reunió… La vida és això. No tot està programat i menys quan hi ha canalla, perquè es multipliquen les situacions vitals.

Val la pena pensar que, en definitiva, és una sort que no tot estigui controlat ni previst. Potser a moments enyorem una certa rutina i voldríem veure per un forat com acabarà aquesta aventura d'educar i de fer créixer la canalla. Però cal valorar, també, que tot i que a vegades aquesta situació vital és massa intensa, ens allunya de l'avorriment i aprenem a tenir estratègies

per resoldre situacions que, sobre el paper, no sabríem com afrontar.

Cal recordar també que la vida no gira solament al voltant de la canalla. Encara no hem comentat les obligacions adultes: temes de salut, laborals, de relació amb la resta de la família, amb altres organitzacions, models de famílies complexos que comporten altres exigències quotidianes.

També podríem aprofundir una mica més si observem el nombre de persones que hi ha al grup familiar. N'hi ha que tenen una criatura i altres que en tenen dues, tres, quatre i fins i tot més. Curiosament la situació sembla més fàcil en famílies nombroses que les que tenen una sola criatura. Com pot ser, això? Potser fan una selecció d'obligacions, potser no posen el llistó tan alt, potser aprimen una mica la llista de les coses importants, per poder prioritzar les urgències del dia a dia i arribar al vespre amb una certa tranquil·litat i, sobretot, amb menys sentiment de culpa.

El que realment és fonamental, a més de resoldre les urgències, és que hi hagi la il·lusió de viure aquest procés de veure créixer la canalla, de veure com ens estimen, com confien en nosaltres (les trapelleries no tenen res a veure i és un dret fer-les) i descobrir la seva capacitat d'aprendre (estratègies per sortir-se'n, preguntar, pressionar i també obeir), encara que hi hagi moments menys lluminosos o fantàstics que hem de relativitzar.

La vida és dinamisme, creativitat, i ens permet descobrir que cada dia pot ser diferent, que cada dia és nou, que no solament passen coses que hem de resoldre sinó que, a més, pel cap de la canalla passen noves idees que ens sorprenen, que ens mostren la seva capacitat d'observar, d'aprendre d'uns i altres, i de captar petits detalls que són quasi insignificants per a nosaltres però que tenen més importància que la que els do-

nem, i que els serveixen per interpretar la nostra manera de fer i de ser.

Per això no té sentit dir, encara que de vegades ho diguem fent-hi broma, que voldríem tenir un manual que ens donés orientacions i ens digués com ho hem de fer. Immediatament ens adonaríem que per a nosaltres, o per a casa nostra, els consells no són útils. I, sortosament, tampoc no se'ns ha acudit pensar que voldríem que la canalla tingués un «botó» per desconnectar-los ni tan sols un moment. En moments així, encara que puguem arribar a un cert paroxisme, descobrim la nostra capacitat per recuperar la situació. Quina força que té la vida! Vivint estem educant.

Cal reivindicar, doncs, la possibilitat de poder gestionar el nostre espai i temps familiar, i, sobretot, donar-li el valor que té com a temps educatiu, perquè no volem convertir l'educació en una assignatura amb temes que cal aprendre teòricament per saber educar. Volem viure i educar perquè puguin *aprendre a viure!*

Un cop establerta aquesta premissa, ja no cal constatar més que la família no té temps per educar perquè l'educació la posa en pràctica en tot moment; tant a casa, com quan es va a comprar, es prepara la bugada i s'endreça la casa. És aquest el model de vida que es transmet, i això és educar. I, lògicament, només ho pot fer la família, perquè com a persones adultes que la constituïm tenim una certa experiència en la gestió de la vida, encara que en alguns moments ho fem de manera una mica atabalada: dormim poc, no sempre mengem bé, no trobem el moment de relacionar-nos amb els amics, no anem al cinema, a vegades estem malhumorats i en fi... ens anem carregant d'anys i la vida canvia a tothom.

Aquesta aventura d'ensenyar a viure, a més, té una durada força llarga —a diferència del temps de l'escola que solament dura tretze anys—, i és ben diferent a mesura

que la canalla creix, perquè les seves decisions no sempre les compartirem i n'hi haurà que fins i tot les trobarem poc encertades.

A pesar de tot, els acompanyarem sempre perquè aprenguin constantment i els transmetrem la nostra experiència perquè els serveixi de contrapunt, de model, a fi que, amb el màxim de maduresa, puguin decidir qüestions personals, professionals, ideològiques que no necessàriament han de ser les nostres ni han de respondre pel que volem. «Que amb el que hem fet puguin fer el que no vaig fer jo…», diuen molts pares i mares. En aquest procés, mai no ens permetrem fer-los xantatge, sinó que caldrà afavorir que siguin persones responsables de les seves decisions i que puguin respondre de forma apropiada.

No té poca importància, doncs, resoldre el dia a dia. Cal que ho fem a casa i no és ni fàcil ni ràpid. A part del funcionament familiar, cal afavorir que puguin comprendre el funcionament social: aspectes formals segons el lloc on es va, formes de cortesia, comportaments als llocs públics, fer servir el transport públic, conduir, utilitzar bé el llenguatge, reconèixer els llocs més privats on es pot parlar i fer d'una manera més distesa… Tot plegat constitueix tot un món que cal aprendre, i la família, per la diversitat de moviments i per la proximitat, ho pot fer i ho ha de fer perquè de res serveix enganyar-los fent-los creure, ingènuament, que el món s'adaptarà al seu ritme, que ja els esperaran, que podran negociar quan busquin feina, que podran discutir la nota dels exàmens o que si es despisten tothom ho entendrà i serà flexible.

Aquesta és la mirada que caldria fer, abans de demanar i exigir a les famílies altres obligacions que poden complicar la dinàmica familiar i afeblir el seu prestigi amb missatges, amb valoracions negatives pel que se suposa que no fan, no saben fer. Abans d'exigir-los resultats, fets i comportaments que no els corresponen.

Des dels sectors professionals que tenen responsabilitat educativa, cal veure què cal fer en cada àmbit. Observar com la canalla aprèn a estar i com podem compartir i col·laborar, cadascú des del seu protagonisme, per evitar que quedin tants buits i situacions descompensades. Cal valorar sobretot, a part dels resultats escolars, una globalitat madurativa, afectiva, relacional i participativa, a l'hora de resoldre les responsabilitats, i això ho poden fer totes les famílies.

I, finalment, també fóra bo que, davant de comentaris crítics fets des de la publicitat o des d'enfocaments professionals diferents, que parlen massa sovint sobre les obligacions familiars amb poc coneixement i poca coherència, ens posicionem d'una manera més explícita i valenta.

2. Tenim molta experiència i la podem compartir

No es tracta de preguntar-nos com hem après a fer de pare i de mare, o qui ens n'ha d'ensenyar, perquè no estem parlant d'una tècnica ni d'un ofici. Cal, a més, que no tornem a perdre els papers, per bé que en molts moments s'han fet i es fan afirmacions com la següent, i s'han organitzat accions encaminades a mostrar-nos que no en sabem: «Com que no han anat a escola de pares i mares ara n'organitzarem una perquè n'aprenguin». Sempre hem de pensar que això es fa amb la millor de les intencions.

És clar que en trobades com aquestes es parla de les suposades necessitats de les famílies perquè s'han detectat conductes o respostes de la canalla que algunes, certament, caldrà revisar.

D'aquí vénen comentaris com: «Mira aquesta canalla com demana… I els ho donen tot. Per què no el deixen plorar? Ja es veu que no saben com educar… Què deuen fer a casa, si fan això a la botiga?» (afirmació no necessà-

riament certa perquè a casa es pot ser més contundent). Si es deixa que la canalla protesti, es poden sentir comentaris ben diferents, en un altre sentit: «Pobrissó, per què no l'hi donen? Total, ho vol i pel que val… És petit i no ho entén». Es faci el que es faci, el que sembla és que sempre hi haurà un comentari de crítica.

Però, tants comentaris i respostes, fan dubtar sobre quina és la millor manera de respondre en públic, perquè percebem el judici crític de les mirades i no tenim la serenitat d'actuar com creiem que caldria: «Si li dic que no, em veuran com si fos un ogre», «Si plora, algú consolarà la criatura tot dient: "Quina manera d'educar!"», «i si faig un crit em diran: "Ja no es fa, això..."». I, encara que sabem que hauríem de prescindir de tothom, la capacitat de reacció té un límit i no sempre l'actuació ens satisfà. Llavors, quan som a casa ens preguntem: «Per què he reaccionat així? M'és igual el que diguin». I la resposta és que la pressió no és bona consellera i l'atabalament ens atrapa…

Per tant, la resposta al carrer o a l'escola no sempre és reflex del que es fa a casa perquè els factors són uns altres. Potser aquesta és la dificultat d'avui dia.

Un cop a casa, apareix la inquietud perquè amb tantes opinions i tants models educatius, no sembla que hi hagi una manera habitual de respondre a aquestes situacions infantils. Però això vol dir que no en sabem? O senzillament vol dir que, actualment, hi ha més diversitat de models i no una sola manera d'educar? O potser que, al cap i a la fi, abans tampoc no tothom feia el mateix però no se sabia?

Aquestes diferents maneres de fer no solament es veuen a casa, sinó també a l'escola i a tots els contextos socials. No tot el professorat dóna els mateixos consells, no tots responen igual al que fa la canalla malgrat que tots són professionals.

Llavors, per què s'imposa la idea que ens cal anar a escola per aprendre a actuar de manera apropiada? I qui serà el professorat d'aquesta escola de pares?

Aquest enfocament és, si més no, qüestionable. En primer lloc perquè no té sentit que una persona «experta» hagi de donar lliçons de què cal fer a casa, com si les famílies fossin ignorants i algú altre hagués de mostrar la seva experiència. Qui serà? Una persona que coneix molt la teoria i que ens donarà lliçons i arguments? Amb quin enfocament? Perquè, val a dir que no és igual que plantar patates, i fins i tot això, no ho fa tothom de la mateixa manera! Quina és la millor manera, doncs? Però no estem parlant de teoria sinó de la pràctica, i de la canalla, i per això si poguéssim mirar per un forat veuríem que en totes les famílies hi ha respostes més o menys acceptables, malgrat que la teoria no és prou clara. Per això la valoració d'aquesta proposta d'anar a escola de pares reflecteix la lògica del que passa:

> Normalment hi ha poca assistència i ens fan comentaris com: «Veus? Es munten escoles de pares perquè ho facin millor i no vénen!». «Solament vénen les famílies que no ho necessiten!». Però, qui diu que no ho necessiten? Perquè després, un cop a casa, i també a casa de les persones professionals, les actituds es poden valorar com a més o menys apropiades.

Mare meva, deu ser que aquesta no és la resposta! Potser no és una escola, el que ens cal? Potser no ens agrada ser conscients de la nostra ignorància? D'altra banda, hem pensat mai com ens veu la canalla llegint tant i anant tan sovint a classe? «Mare, per què hi vas? Que no saps com fer-ho? A mi m'agrada com ho fas perquè ens estimes... Què t'explicaran allà?», li deia una criatura de deu anys a la mare, que anava atabalada per acabar el sopar i poder assistir a la reunió.